

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЛІТЕРАТУРА ТА ІСТОРІЯ: АНТРОПОС–ТОПОС–ТРОПОС

Монографія

За редакцією Михайла Гнатюка

Львів
ЛНУ ім. Івана Франка
2023

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Микола Ільницький (підрозділ 1.1), Ірина Терехова (підрозділ 1.2), Ольга Шостак (підрозділ 1.3), Людмила Тарнашинська (підрозділ 1.4), Уляна Федорів (підрозділ 1.5), Світлана Маценка (підрозділ 1.6), Василь Івашків (підрозділ 2.1), Михайло Гнатюк (підрозділ 2.2), Тимофій Гаврилів (підрозділ 2.3), Тетяна Ткаченко (підрозділ 2.4), Михайло Сокульський (підрозділ 2.5), Алла Татаренко (підрозділ 2.6), Юліана Лесняк (підрозділ 3.1), Микола Крупач (підрозділ 3.2), Володимир Працьовитий (підрозділ 3.3), Людмила Даниленко (підрозділ 3.4), Дмитро Решетніков (підрозділ 3.5), Тарас Лучук (підрозділ 3.6), Леся Генералюк (підрозділ 4.1), Мар'яна Челецька (підрозділ 4.2), Світлана Земляна (підрозділ 4.3), Валерій Корнійчук (підрозділ 4.4), Роман Крохмальний (підрозділ 4.5), Микола Легкий (підрозділ 4.6), Василь Будний (підрозділ 4.7), Алла Швець (підрозділ 5.1), Оксана Левицька (підрозділ 5.2), Мар'яна Гірняк (підрозділ 5.3), Олена Галета (підрозділ 5.4), Олена Бондарева (підрозділ 5.5), Володимир Микитюк (підрозділ 5.6)

Редакційна колегія:

Михайло ГНАТЮК (голова), Олена ГАЛЕТА, Мар'яна ГІРНЯК, Уляна ФЕДОРІВ

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф. Ткаченко Анатолій Олександрович
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка);

д-р філол. наук, проф. Бунчук Борис Іванович
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича);

д-р філол. наук, проф. Романов Сергій Миколайович
(Волинський національний університет імені Лесі Українки)

Рекомендовано до друку Вченою Радою

Львівського національного університету імені Івана Франка

Протокол № 46/4 від 26 квітня 2023 року

Л 64 **Література та історія:** антропос–топос–тропос : монографія / [Микола Ільницький, Ірина Терехова, Олена Шостак та ін.] ; за ред. Михайла Гнатюка. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. – 426 с.
ISBN 978-617-10-0838-0.

Монографію «Література та історія: антропос–топос–тропос», що її підготувала кафедра теорії літератури та порівняльного літературознавства Львівського національного університету імені Івана Франка, присвячено аналізу актуальних проблем сучасної гуманітаристики: взаємозв'язкам літератури та історії. У ній окреслено проблеми історичної пам'яті, травматичного досвіду та сучасне осмислення минулого в літературі та мистецтві. Розглянуто питання транзитних просторів літератури та пошуки національної ідентичності крізь призму колективного, особистого, національного. Окремі питання присвячено аналізу міжмистецьких просторів культури та їх реалізації. Дослідження базується на матеріалі найновіших досягнень сучасної науки про літературу.

Для філологів, істориків, усіх, хто цікавиться проблемами сучасної гуманітаристики.

УДК 82.09+94

ЗМІСТ

Вступне слово	5
РОЗДІЛ 1. Історична пам'ять, травматичний досвід та сучасне переосмислення минулого в літературі та мистецтві	9
1.1. Безсмертя як пам'ять поколінь (<i>Микола ІЛЬНИЦЬКИЙ</i>)	9
1.2. Конфлікт між войовничою та інтелектуальною історією в романі П. Куліша «Михайло Чарнишенко» (<i>Ірина ТЕРЕХОВА</i>)	17
1.3. Національно-державницький аспект «еміграційного» тексту Івана Франка (<i>Ольга ШОСТАК</i>)	30
1.4. Посттравматична пам'ять Чорнобиля: система топосів у романі Теодозії Зарівної «Мовчання цезію» (<i>Людмила ТАРНАШИНСЬКА</i>)	43
1.5. Львів як місто/місце пам'яті в романі Вікторії Амеліної «Дім для Дома» (<i>Уляна ФЕДОРІВ</i>)	56
1.6. «Чи є глузд у всьому цьому безглузді»: тлумачення історії в сучасному німецькому історіографічному романі (на прикладі роману «Півтінь» Уве Тімма) (<i>Світлана МАЦЕНКА</i>)	66
РОЗДІЛ 2. Ландшафти пам'яті та пошуки власного я/ми	78
2.1. Образ дороги в художньому просторі романтичної прози Пантелеймона Куліша 1840-х років (<i>Василь ІВАШКІВ</i>)	78
2.2. До проблеми верифікації української урбаністичної прози: особливості урбаністичного тексту Львова кінця ХІХ–початку ХХ ст. (<i>Михайло ГНАТЮК</i>)	94
2.3. Поетика світанку в урбаністичних віршах Богдана-Ігоря Антонича (<i>Тимофій ГАВРИЛІВ</i>)	108
2.4. Автобіографічна трикстеріада в українській сміховій еміграційній прозі (<i>Тетяна ТКАЧЕНКО</i>)	128
2.5. Сучасна трансформація козацького міфу в романі Володимира Єшкілева «Унія» (<i>Михайло СОКУЛЬСЬКИЙ</i>)	136
2.6. Образ Загреба в романі Нади Гашич «Дев'ять життів пані Адели» (<i>Алла ТАТАРЕНКО</i>)	144
РОЗДІЛ 3. Транзитні простори літератури та пошуки національної ідентичності	157
3.1. Голос як текст (на матеріалі прози Миколи Хвильового) (<i>Юліана ЛЕСНЯК</i>)	157
3.2. «Літературна школа» Євгена Маланюка чи «Празька школа» та «вісниківство»? («Транзитні» модифікації термінологічного окреслення еміграційної літератури 1920–1930 років) (<i>МИКОЛА КРУПАЧ</i>)	166

3.3. Український світ у романі «Тигролови» Івана Багряного (<i>Володимир ПРАЦЬОВИТИЙ</i>)	176
3.4. Доживання радянської імперії: образ часу в романі Андрія Павловського «Імперія Корського» (<i>Людмила ДАНИЛЕНКО</i>)	189
3.5. Реконструкція трагічних подій білоруської історії у творчості Л. Рублевської (<i>Дмитро РЕШЕТНИКОВ</i>).....	196
3.6. «Слово дружби»: нереалізований літературний проект (<i>Тарас ЛУЧУК</i>)	208
РОЗДІЛ 4. Міжмистецькі простори культури: поетика та рецепція	216
4.1. Інтермедіальні конотації у поемі Святослава Гординського «Сім літ» (1939) (<i>Леся ГЕНЕРАЛЮК</i>).....	216
4.2. Інтермедіальні зв'язки у топосах–тропосах–антропосах «Української реконкісти» (<i>Мар'яна ЧЕЛЕЦЬКА</i>)	227
4.3. Принципи сюжетної та образної організації урбаністичного простору в романі Софії Андрухович «Фелікс Австрія»: текст і кінотекст (<i>Світлана ЗЕМЛЯНА</i>)	246
4.4. Невольничча поезія Тараса Шевченка крізь призму «золотої перетину» (<i>Валерій КОРНІЙЧУК</i>)	253
4.5. Ейдети́чна когерентність як джерело інформаційної естетики у поезіях Тараса Шевченка (<i>Роман КРОХМАЛЬНИЙ</i>)	269
4.6. Художня символіка повісти Івана Франка «Великий шум» (<i>Микола ЛЕГКИЙ</i>).....	281
4.7. На перетині монологу і нарації: вільне непряме мовлення у прозі Михайла Коцюбинського (<i>Василь БУДНИЙ</i>).....	289
РОЗДІЛ 5. Література як культурна біографія: особисте, колективне, національне	309
5.1. Людина і війна в новелістиці Василя Стефаника: антропологічні виміри (<i>Алла ШВЕЦЬ</i>)	309
5.2. Митець у вирі історії: українська біографічна проза про художників (<i>Оксана ЛЕВИЦЬКА</i>).....	321
5.3. Жанротворча функція образу митця в романі «Шрами на скалі» Романа Іваничука (<i>Мар'яна ГРНЯК</i>).....	332
5.4. Нова словесність: «Словник війни» Остапа Сливинського у перспективі літературної антропології (<i>Олена ГАЛЕТА</i>).....	352
5.5. Постаць Степана Бандери в сучасній українській драматургії у контексті гетеротопій нового українського бандеро-дискурсу (<i>Олена БОНДАРЕВА</i>).....	363
5.6. Українська персоналістична літературна критика: гене́за і європейський контекст (<i>Володимир МИКИТЮК</i>)	380
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	394
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ.....	421

ВСТУПНЕ СЛОВО

Колективну монографію «Література та історія: антропос-топос-тропос» присвячено 20-річчю кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства у Львівському національному університеті ім. Івана Франка, яка заснована 2001 р.

Відкриття кафедри зафіксувало новий етап літературознавчої підготовки сучасного студента-філолога. Теоретичні проблеми в літературознавстві у Львівському університеті почали розглядати ще з часу заснування філологічних кафедр: кафедра польської філології (1826), кафедра словесності руської (1848). З початку роботи цих кафедр теоретичні питання літературознавства стали одними з основних.

У XIX ст. у Львівському університеті пріоритетним було вивчення мов, зокрема слов'янських. Відомо, що в головному університеті Австрійської, а згодом (1967) Австро-Угорської імперії вивчення літературознавчих дисциплін залишалися на маргінесі. У 50-х р. XIX ст. новообраний професор кафедри славістики Віденського університету Франц Міклошич «займався тільки граматиною і зовсім занедбував історію літератури, може навіть не вірячи в існування чогось такого, щоби можна назвати історією слов'янської літератури, а бачачи тільки цілої півкопи дрібних слов'янських літератур»¹.

Значним внеском у теоретичне осмислення проблем теорії літератури та компаративістики були праці видатного українського письменника та літературознавця Івана Франка. Особливо активізувалася його увага до проблем теорії літератури в час підготовки вченого до викладання літератури

¹ Франко І. Поступ славістики на Віденському університеті // Франко І. Збір. творів : у 50 т. Т. 31. С. 8.

у Львівському університеті. Свідченням зацікавленості І. Франка до проблем теорії літератури: та методології літературознавства є його ґрунтовні розвідки «План викладів історії літератури руської. Спеціальні курси. Мотиви»; «Задачі і метод історії літератури»; «Метод і задача історії літератури».

В Університеті працювали видатні вчені в галузі історії, теорії та компаративістики: К. Студинський, О. Колесса, М. Возняк, а в міжвоєнний період (1918–1939) – видатні польські вчені-теоретики літератури – Стефанія Скварчинська, автор тритомної праці «Теорія літератури» та один із найвидатніших творців філологічної теорії у літературознавстві Роман Інгарден.

Теоретичні напрацювання львівських університетських учених-літературознавців підрадянського періоду цілком вкладалися у літературознавчий дискурс підсоветської науки про літературу. Низка теоретичних питань літературознавства, зокрема теорії літературних жанрів, обґрунтовано в працях О. Чичеріна, І. Денисюка.

Новий етап у вивченні теоретичних проблем літератури та компаративістики розпочався в період незалежності України. Заснована в 2001 р. кафедра теорії літератури та порівняльного літературознавства дала новий імпульс теоретичних та компаративістичних досліджень. За 20 років її існування сформувався колектив учених (4 доктори та 5 кандидатів наук), які роблять значний внесок у розвиток літературознавчої науки в Україні. Вчені кафедри видали низку монографій, збірників статей, провели ряд міжнародних та всеукраїнських конференцій, які мають широкий резонанс серед літературознавчої громадськості України і Європи.

Кафедра працює над вивченням і популяризацією нових досягнень сучасної літературознавчої науки. Її члени значну увагу приділяють вивченню теоретичних досягнень українських літературознавців XIX–XX ст. (О. Потебня, І. Франко, М. Сумцов, О. Білецький, Л. Білецький, М. Зеров, Д. Чижевський, М. Гнатишак, Ю. Шерех-Шевельов, І. Дзюба, Д. Наливайко, М. Ільницький та ін.).

У рамках виконання держбюджетної теми «Українська материкова та діаспорна література: тексти і контексти» проведено Міжнародну конференцію «Література та історія: антропос–топос–тропос» (2021), у межах якої обговорювалася потреба координації

зусиль учених-літературознавців та істориків над дослідженням актуальних проблем сучасної гуманітаристики.

Пропонована колективна монографія ґрунтується на оприлюднених на конференції дослідженнях, відзначається внутрішньою єдністю: заявлені в ній проблеми теорії літератури та порівняльного літературознавства присвячено аналізу проблематики літературних текстів XIX–XXI ст., поетики мистецьких полотен, жанрово-композиційної структури, образної специфіки художньої літератури та інших видів мистецтва. Кожна з цих проблем актуалізується крізь призму людинознавчого аналізу літературного твору (антропос), його зв'язку з ландшафтним середовищем (топос) та часопросторовими зв'язками (тропос). Представлені в монографії ідеї чітко постулюють міждисциплінарний характер сучасної гуманітаристики.

У згрупованому в п'яти розділах матеріалі висвітлено наскрізні наукові проблеми, що вивчає сучасна літературознавча та історична наука. У першому розділі монографії окреслено сучасне трактування історичної пам'яті та травматичного досвіду минулого в літературі (Микола Ільницький, Людмила Тарнашинська, Світлана Маценко, Ірина Терехова, Ольга Шостак). Другий розділ присвячено аналізу ландшафтів пам'яті та способам їх самоідентифікації у літературі та мистецтві (Василь Івашків, Михайло Гнатюк, Тимофій Гаврилів, Алла Татаренко, Михайло Сокульський). У третьому «Транзитні простори літератури та пошуки національної ідентичности» вміщено студії Миколи Крупача, Володимира Працьовитого, Людмили Даниленко, Дмитра Решетнікова, Тараса Лучука.

Інтермедіальні зв'язки топосів–тропосів–антропосів як частини міжмистецьких просторів культури досліджено в четвертому розділі монографії (Леся Генералюк, Світлана Земляна, Мар'яна Челецька). Також у цьому розділі вміщені розвідки, присвячені аналізу поетики художніх текстів (студії Валерія Корнійчука, Романа Крохмального, Миколи Легкого, Василя Будного).

«Література як культурна біографія: особисте, колективне, національне» – тематика п'ятого розділу рецензованої монографії (Олена Галета, Алла Швець, Олена Бондарева, Мар'яна Гірняк, Оксана Левицька).

Важливі літературознавчі проблеми, порушені авторами колективної монографії, базовані на текстах українського

ВСТУПНЕ СЛОВО

та Європейського письменства, накреслюють перспективи подальших наукових досліджень. Питання теорії літератури та компаративістики, інтермедіальних студій відображено на сторінках колективної монографії «Література та історія: антропос-топос-тропос», яку сьогодні пропонуємо студентам, магістрантам, аспірантам, літературознавцям – усім тим, хто цікавиться проблематикою сучасної гуманітаристики.

Михайло Гнатюк

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Микола ІЛЬНИЦЬКИЙ, доктор філологічних наук,
член-кореспондент НАН України, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: mykola.ilnytskyu@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-0593-7997

Ірина ТЕРЕХОВА, кандидат філологічних наук, докторант
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: lakshinska@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5630-5175

Ольга ШОСТАК, кандидат філологічних наук
(Рівненський державний гуманітарний університет)
e-mail: o_shostak@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9858-7940

Людмила ТАРНАШИНСЬКА, доктор філологічних наук, професор
(Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України)
e-mail: tarnashynska@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2540-2658

Уляна ФЕДОРІВ, кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: ulyana.fedoriv@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-7295-3343

Світлана МАЦЕНКА, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: svitlana.macenko@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-1373-2887

Василь ІВАШКІВ, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: vasyli.vashkiv@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-9335-0338

Михайло ГНАТЮК, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: mychajlo.hnatiuk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0742-8272

Тимофій ГАВРИЛІВ, доктор філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу української літератури
(Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України)
e-mail: havryliv9@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0277-2448

Тетяна ТКАЧЕНКО, доктор філологічних наук, доцент
(Київський інститут бізнесу і технологій)
e-mail: Tkachenko.t@kibit.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-4965-5107

Михайло СОКУЛЬСЬКИЙ, аспірант
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: msokulski3@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9517-1221

Алла ТАТАРЕНКО, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: alla.tatarenko@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-1366-9366

Юліана ЛЕСНЯК, аспірант
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: yuliana.lesniak@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6170-7312

Микола КРУПАЧ, кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: mukolakrupach@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-0911-1693

Володимир ПРАЦЬОВИТИЙ, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: volodymyr.pratsovytyu@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-9820-070X

Людмила ДАНИЛЕНКО, кандидат філологічних наук,
старший викладач
(Запорізький державний медичний університет)
e-mail: ladadana17@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8617-6378

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Дмитро РЕШЕТНИКОВ

(Криворізький державний педагогічний університет)

e-mail: reshetnikovdmytro@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-6271-8988

Тарас ЛУЧУК, кандидат філологічних наук, доцент

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

e-mail: taras.luchuk@lnu.edu.ua

ORCID ID: 0009-0005-2469-8305

Леся ГЕНЕРАЛІУК, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник

(Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України)

e-mail: legeneraliuk@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-5095-59

Мар'яна ЧЕЛЕЦЬКА, кандидат філологічних наук,

доцент, старший науковий співробітник

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

e-mail: maryana.cheletska@lnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-0960-8333

Світлана ЗЕМЛЯНА, магістр

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

e-mail: svetikkashiy@gmail.com

ORCID ID: 0009-0007-5109-603X

Валерій КОРНІЙЧУК, доктор філологічних наук, професор

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

e-mail: valerkor@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-2888-5352

Роман КРОХМАЛЬНИЙ, кандидат філологічних наук, доцент

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

e-mail: roman.krokhmalnyy@lnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-5993-9632

Микола ЛЕГКИЙ, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник

(Інститут Івана Франка НАН України)

e-mail: lehkyu.m@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7053-402X

Василь БУДНИЙ, кандидат філологічних наук, доцент

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

e-mail: vasyi.budnyy@lnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-6254-9272

Алла ШВЕЦЬ, доктор філологічних наук
(Інститут Івана Франка НАН України)
e-mail: alla_shvec@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5612-8420

Оксана ЛЕВИЦЬКА, кандидат філологічних наук, доцент
(Українська академія друкарства)
(Національний університет «Львівська політехніка»)
(Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України)
e-mail: oksana_levytska@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5033-4661

Мар'яна ГІРНЯК, кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: maryana.hirnyak@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-1396-2888

Олена ГАЛЕТА, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: olena.haleta@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-4137-0641

Олена БОНДАРЕВА, доктор філологічних наук, професор
(Київський університет імені Бориса Грінченка)
e-mail: o.bondareva@kubg.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-7126-452X

Володимир МИКИТЮК, кандидат філологічних наук,
доктор педагогічних наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
e-mail: (ilkovycz@gmail.com)
ORCID ID: 0000-0001-8089-3731

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ІЛЬНИЦЬКИЙ Микола Миколайович,
ТЕРЕХОВА Ірина Олександрівна,
ШОСТАК Ольга Олександрівна та ін.

ЛІТЕРАТУРА ТА ІСТОРІЯ: АНТРОПОС–ТОПОС–ТРОПОС

Монографія

За редакцією Михайла Гнатюка

Редактор *Юлія Глиняна*
Комп'ютерне верстання *Любові Семенович*
Обкладинка *Василя Рогана*

Формат 70×100/₁₆. Умовн. друк. арк. 32,74. Тираж 50 прим. Зам.

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ:

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

Свідоцтво
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.